

CRNOGORCI NA TLU DANAŠNJE ALBANIJE TOKOM VJEKOVA

Blagoje Zlatičanin

The Montenegrin roots begin in territories which are a part of Albania today. We should analyse the processes and monuments based on documents, and describe in a politically correct and scientifically true manner our people who lived there as well as those who still do. The purpose of this work is to show the long lasting existence of the Montenegrin people in these territories and the struggle of those Montenegrins to preserve their national awareness and culture, as well as to reflect on their great contribution to the Albanian state. But most of all, Montenegro has to show interest for its people whose cradle was Doclea / Zeta / Montenegro, the same way the neighbouring countries do (Albania, Croatia and Serbia) by acting according to elaborate strategies for their diaspora.

Istorija Crne Gore ne može biti potpuna bez poznavanja istorije Crnogoraca u Albaniji. Ova grupacija ljudi je danas dijaspora Crne Gore, no u suštini ti naši ljudi nastavljaju trag koji vodi do dubina prošlosti - Vojislavljevića, Balšića, Crnojevića. Potrebno je obraditi ovu temu u formi hronike ili istorije na kvalitetan i istinit način, kako bi i istorija Crne Gore bila cjelovitija. Danas, poslije vaskrsnuća crnogorske države kada su odnosi sa susjednom Albanijom dobri, prošlost i sadašnjost treba oslobađati ideoloških predrasuda i nacionalističkih pretenzija.

Naši historijski korijeni počinju na teritorijama koje su danas u sastavu Albanije. Treba na politički korektan i naučno istinit način, prije svega na osnovu dokumenata, izučiti procese, spomenike i prikazati naše ljude koji su tamo vjekovima živjeli i koji i danas tamo žive. Potrebno je dati jasnu i cjelovitu sliku historijskih okolnosti kroz koje su prolazili Dukljani / Zečani / Crnogorci. Ta slika će biti potpuna ako prikaže život običnih ljudi, kao onih koji su stekli ugled, posebno književnici, i svojim djelima obezbijedili mjesto u historiji država i naorda na tim prostorima u raznim vremenima.

Kao prvo, potrebno je da država Crna Gora pokaže djelima (ne kao do sada - samo riječima) da je zainteresovana za svoje ljude kojima je kolijevka Duklja / Zeta / Crna Gora, poput države u okruženju (Hrvatska, Albanija i Srbija) koje se ponašaju u skladu sa razrađenim strategijama za svoju dijasporu.

Cilj ovog teksta je da pokaže davnašnje postojanje crnogorskog naroda na tim prostorima i borbu tamošnjih Crnogoraca da sačuvaju svoju nacionalnu svijest i kulturu, kao i da se osvrne na njihov veliki doprinos albanskoj državi. Snaga narodne kulture Crnogoraca u Albaniji nije se ogledala u sposobnostima odbacivanja, već u moći primanja i apsorbovanja što više albanskih kulturnih elemenata. Dokaz tome je što su najveća djela naših Crnogoraca posvećena većinskom albanskom narodu i njegovim pozitivnim aspiracijama. Međutim, albanska država je težeći afirmaciji svoje nacije iskoristila to kao sredstvo da ih albanizira, a ne kao dokaz privrženosti razvoju kulture Albanije, a samim tim i razvoju kulture Crne Gore. Nakupilo se mnogo falsifikata i tendencioznih interpretacija historije i negativne prakse što ostavlja ozbiljne posljedice na obrazovanje novih generacija i odnose među narodima i državama. U zajedničkom stremljenju evropskoj budućnosti sa crnogroske i albanske strane trebalo bi mnogo toga uraditi da se negativna i jednostrana historija prevaziđe.

Navešću nekoliko primjera, na kojima bi, po mom mišljenju, mogla otpočeti organizovana akcija crnogorskih vlasti da u saradnji sa albanskom stranom valorizuje i zaštiti spomenike kulture i definiše odnos prema crnogorskom živilju u Albaniji.

Došlo je vrijeme da se prevedu na crnogorski jezik sa turskog originala i objavi turski popis Skadarskog sandžaka iz 1485. godine, u kome precizno piše ko je tu živio i kom su etničkom korpusu pripadali ljudi iz tog vremena, kao i mletačku knjigu skadarskog Katastra iz 1416 – 1417. godine. Treba napomenuti da naši ljudi u Skadru ne daju prvjenstvo vjerskoj nego etničkoj pripadnosti u kojoj su sve tri vjere ravnopravne. Oni se prije svega ošjećaju kao Dukljani / Zećani / Crnogorci. Veoma važan zadatak stoji ispred institucija Crne Gore da našu hiljadugodišnju državnost dopune iscrpnim saznanjima o tome vremenu na osnovu arhivske građe iz drugih država.

Mjesto vječnog počivanja kraljeva iz dinastije Vojislavljevića, Manastir Svetog Srđa i Vakha na Bojani treba u saradnji sa albanskim vlastima proglasiti spomenikom od posebne važnosti za Crnu Goru, pošto i sami Albanci priznaju da je poslije 1990. godine nakon rušenja diktature i mogućnosti slobodnog ispoljavanja vjerskih ošćanja taj veoma važni manastir potpuno zapostavljen. Tamošnje stanovništvo vjerovalo je da je to „crnogorska crkva“ i da su tu sahranjivani „njihovi kraljevi“. Programom Ministarstva kulture Albanije 2002. godine ovaj manastir proglašen je objektom od posebnog značaja za Albaniju. Započeta je njegova restauracija i izgrađeni su potporni zidovi kako bi ga sačuvali od dalje erozije. Ali, to je učinjeno nakon što je kosti naših kraljeva odnijela Bojana. Neshvatljiva je indiferentnost crnogorskih institucija koje mogu kroz zajedničke programe sa Albanijom da zaštite naše kulturno nasljeđe, i to ne samo pomenuti objekat, nego i mnoge druge koji pripadaju dukljanskoj/zetskoj kulturi, a koje su poslije 1913. godine Albanci proglasili svojima. Prvjenstveno se to

odnosi na *Crkvu Sveti Vračevi* koja je u mletačkom Katastru za Skadar iz 1416 – 1417. godine označena kao *slovenska* ili zetska, to jest prema narodu koji je tada tu živio. Tek 1916. godine došlo je do trvenja između albanskih katolika i muslimana kome objekat pripada. Pošto ni jedna od strana u sporu nije imala nikakav dokaz o pošedovanju, postigli su kompromis da je mogu koristiti obje vjeroispovijesti. Crkva se nalazi ispod Skadarske tvrđave, između novog mosta na Bojani i mosta na Drimu i zove se sada *Gospođina Crkva* (Kisha e Zojës).

Crkva Svetog Nikole u Kazanima (pod tim imenom je u turskim popisima iz 1416. i 1485. godine), na mjestu je đe rijeka Bojana otiče iz jezera. Crkva je srušena 1919. godine, ali su i poslije toga skadarski Crnogorci nastavili da sahranjuju svoje mrtve na njenom groblju. Pop Veliša Popović, jedan od najuglednijih Vračana (Zečana/Crnogoraca) tu je sahranio ćerku i sina. Groblje je bilo u upotrebi sve do kraja Drugog svjetskog rata, iako su Crnogorci iz naselja ispod Skadra od 1936. godine napuštali svoja vjekovna ognjišta i preseljavali se u Jugoslaviju. Tu su sahranjivani Popovići, Krstovići, Raičevići, Ajkovići, Đuretići i drugi. Posljednji je tu sahranjen Rako Mijatov Ajković 1940. godine. Poslije Drugog svjetskog rata groblje je srušeno, a na njegovom mjestu je otvorena asfaltna baza. Crnogorsko-srpsko groblje u blizini skadarske bolnice je srušeno šezdesetih godina prošlog vijeka.

Vračanska *Crkva Svetog Jovana* u Rasu prvi put se pominje u dokumentima iz XI i XII vijeka. U našem narodu živi priča o tri crkve koje su izgradile tri sestre (*Prečista Krajinska, Sveti Srd i Vakh* i *Sveti Jovan*). Na zemljištu oko nje tokom dva vijeka sahranjivani su Vujačići, Pelevići, Matanovići, Rešetari, Senići, Nikići, Martinovići, Banjevići... Preostalo stanovništvo, zbog grubog kršenja ljuskih prava, 1934. godine je bilo prisiljeno da napusti svoja vjekovna ognjišta i pored toga što su bili starinci na tome području.

Crkvu Presvete Bogorodice u selu Borić Vračani su podigli 1869. godine uz pomoć ruskog konzula Ivana Krilova. Ona je bila 98 godina u upotrebi, sve do 20. februara 1967. godine, kada je dekretom albanske Vlade zatvorena kao i sve ostale crkve i džamije u Albaniji. Poslije najnovijeg egzodusa Vračana ta crnogorska crkva i groblje su potpuno porušena. Kada smo je nedavno posetili nijesmo mogli da vjerujemo da su od nje ostale samo zidine. Groblje je sravnjeno sa zemljom. Prvi komšija (Albanac) do crkve, naš drug iz đetinjstva koji je brinuo o toj svetinji, saopštio nam je da je na naše groblje bacano smeće, a onda su bagerima pokupili i otpad i nadgrobne ploče. Ostalo je nekoliko nadgrobnih ploča koje su sada u vlasništvu albanskih komšija koji su uzurpirali crkvenu imovinu.

Na crkvi u Kamenici je 1967. godine bagerom polomljen krst. Od *Crkve Svete Petke* u Grilu, na svega 200 metara od naše rodne kuće, sada su samo ostaci a groblje je sravnjeno sa zemljom. Dvorište naše svetinje uzurpirala je Katolička crkva i na njemu izgradila sopstvenu novu bogomolju. Našu zemlju su uzurpirali Albanci i izgradili kuće na našim imanjima. Država Crna Gora nije preduzela ništa da zaštiti interese svojih ljudi.

Podsećamo na toponime u okolini Skadra i šire: *Kamenica, Zagora, Podgora, Bog, Bogić, Reč, Pustopolje, Dobre, Dobrač, Velipolje, Ras, Kule, Dragoč, Kakaric, Berdica, Široka, Oblik*, itd. To su tragovi hiljadugodišnje državne vertikale *Duklja – Zeta – Crna Gora*. Albanci prisvajaju tu istoriju i uveli su je u svoju Enciklopediju.

Barsku nadbiskupiju prisvajaju komšije Albanci kao sve što je katoličko na ovim prostorima. Kao da se ne zna da je i prije i poslije 1054. godine ovđe bila slovenska država Duklja u kojoj je kao prvo vjerovanje prihvaćeno rimsko. (Rim je bio na 500 kilometara od Skadra, a Carigrad na 1200.) Pravoslavni obred je ovđe ukorijenjen nakon 1219. kada je Srpska pravoslavna crkva dobila autokefalnost, tako da su egzistirala naporedo oba

vjerovanja – katoličko i pravoslavno. Sami Balšići prihvatili su 1369. godine katoličanstvo, ne zaboravljajući uz to pravoslavno. Danas je u albanskoj historiji *Sveti Jovan Vladimir „Shen-Djon“*, Balšići su „*Balsaj*“, Crnojevići su „*stara albanska plemićka porodica*“ (nazivaju je i „*Đurašaj*“), a Crnojevića štampariju prisvajaju kao albansku.

U prilogu donosimo primjere iz raznih arhiva, prvjenstveno iz Venecije i Turske, kao i dokumenta albanske Akademije nauka i umjetnosti koji upućuju na potrebu izučavanja i određenja prema temama koje nas interesuju.

U uvodu svoje čuvene studije *Mletačka Albanija* Oliver Jens Šmit ističe tezu poznatog albanologa Milana Šuflija o Albaniji kao svojevrsnoj monadi Balkana „u kojoj je odražen čitav balkanski kozmopolis sa svim bojama: latinskim, grčkim, romanskim, vizantijskim, italijanskim, slovenskim, đe danas trepere kristali prvobitnog, iskonskog stanja, đe se uočavaju osnovni etnički slojevi Balkanskog poluostrva. Naseljavanje je balkanskim jezicima dalo pečat zajedničke fizionomije i pomoglo u stvaranju zajedničkog karaktera srednjovjekovne balkanske kulture. Današnji naziv Albanija prvi put se pominje u 11. vijeku u vizantijskim dokumentima (hroničar Mikael Ataliates). Do druge polovine 14. vijeka prostirala se od rijeke Mat do istoka Drača“ (Oliver Jens Šmitt, *Arberia Venedike* 1392-1479, Tirane 2007, preveo na albanski Ardian Klosi, str. 49). Na strani 90 pomenute studije Jens Šmit ističe: „Etnički Albanci su poslije 1350. godine iz svog jezgra –okoline Mata do istoka Drača počeli da migriraju na jug prema Grčkoj proširujući doseg imena *Albanija* i smijenivši stari naziv *Romania*, dok su ševerno od Mata naišli na otpor Slovena. Današnji naziv *Shqiptar* prvi put se pominje kao prezime u Drivastu. Oko 1400-te godine politička vlast u Valoni je bila slovenska (Mrkša Žarković), počev od vremena Cara Dušana. Takođe je kraljevski dom bio slovenski. Stanovništvo u gradu kao i u selima pored mora činili

su Grci, dok su Vlasi i Arbanasi bivakovali na visokim predjelima kao nomadski stočari.“

Opservirajući proširenje imena *Albanija* na prostore izvan današnje albanske državne teritorije, Šmit na strani 55 precizira: „Poslije predaje Skadra sa okolinom 1396. godine Mlečanskoj republici, Balšići su nastavili da vladaju teritorijom severno od grada, dok su Mlečani tada počeli da izbjegavaju ime *Zeta* u službenom jeziku, nazivajući teritoriju svoje vladavine *Albanija*. Istovremeno se u Gornjoj Zeti nakon povlačenja Balšića a sa učvršćivanjem Crnojevića pojavljuje naziv Crne Planine (Crna Gora). Nastala proširenjem teritorija od Skadra prema Ulcinju, Baru i Budvi do Kotora 1405 –1442, ime za areal *Albania veneta* (Mletačka Albanija) prvi put se srijeće poslije predaje Skadra Turcima 1479. godine. Mletačka republika je obuhvatila nazivom *Albanija* prvo od 1396. godine prostor od rijeke Mat do Skadra, a od 1479 do 1797. godine do Kotora“, potom na strani 623 navodi: „Mletačka republika je nakon predaje Skadra Turcima 1479. godine uradila sve da bi potvrdila nastavak vladavine. Sudsku vlast premjestila je iz Skadra u Kotor, te je ovaj grad tada postao centar Mletačke Albanije. Iz vizure Mletačka Albanija se samo pomjerila prema severu. Mletačka Albanija kao administrativni naziv za Kotorski okrug trajala je do nestanka Mletačka republike 1797. godine.“ Na strani 127 konstatuje: „Godine 1400-te, u jednom poglavlju skadarskog Statuta pravljena je razlika samo između *Latina* i *Sclavo*, ne pominjući uopšte Arbanase.“

U svome dodatku na strani 281 Šmitove knjige, njen prevodilac na albanski jezik Arbien Klosi pokušava da dopuni autora naglašavajući da su u to vrijeme živjele i mnoge albanske plemićke porodice (Jonimi, Dukađini, Spani), i da je u njihovim krajevima bio u upotrebi (kao običan i kao kancelarijski) slovenski jezik, da su se poslije 1396. godine suočili sa romanskim

jezikom na kome su neka dodatna poglavlja u Statutu grada Skadra, kako je romanski jezik bio toliko izgubio na značaju prvih godina XV vijeka da je mletačkim vlastima trebao prevodilac sa slovenskog pa je za to angažovan Tomash Sclavo, slovenski kancelar za Skadar i kapiten Koplika i Kaldirona na istočnoj obali Skadarskog blata, koji je tu dužnost vršio do pogibije u ljeto 1429. godine braneći svoje posjede severno od Skadra od Turaka i Stefana Maramonte, ostavivši iza sebe sinove Dobra i Đorđa.

Šmit naročito podvlači da nije vršio albanizaciju imena plemićkih porodica, već da ih je naveo onako kako se nalaze u dokumentima. Tako se zahvaljujući njegovoj nepotkupljivoj naučnoj pedantnosti saznaje da svi članovi porodice glasovitog Đerđa Kastriota Skenderbega nose slovenska imena: „Otac *Joan (Ivan)*, majka *Vojsava*, braća: *Staniša*, *Repoša* i *Kostadin*, sestre: *Mara* (majka *Joan (Ivan) Crnojevića*), *Ela*, *Angelina*, *Vlajka* i *Mamica*. (Samim tim se ne mogu tako olako odbacivati teze da oni vode porijeklo od Balšića, prim. B. Z.) Kostadin Balšić je bio namjesnik Kruje 1400-te godine. Pogubljen je od strane Mlečana u Draču 1402. sa suprugom Jelenom (sestra Nikete Topije) i majkom Ksenijom-Teodorom. Plemići grada Skadra sa okolinom krajem XIV vijeka, do pada pod Turke 1479. godine, su: *Jonimi*, *Dukađini*, *Spani*, *Moneta*, *Milotini*, *Begani*, *Zaharije*, *Dusmani*, *Humoji*.“ Šmit u nastavku taksativno navodi imena članova ostalih plemićkih porodica:

Jonimi: Vladislav, Stefan, Ivan, Dmitar, Vito, Stefan, Ivan, Flor (svi su bili privrženi Veneciji).

Dukađin: Budimir, Ivan, Andrea, Tanuš, Nikola, Drago, Progon, Vuk, Stefan, Luka. Ova porodica je imala dva krila: jedno koje je podržavalo Turke i drugo što je podržavalo Mlečane, da bi na kraju svi podržavali Mlečane, osim Progona Dukađina. Leka Dukađin i Božidar Dušman su 1452. godine

zauzeli Drivast. (*Arberie Venedike*, str. 500). Njegova ćerka Boža je bila supruga Koje Zaharije. Njegov sin Progon oženio je Gojslavu, ćerku Karla Topije. Druga Topijina ćerka, Jelena, bila je udata za Kostadina Balšića. Leka Dukađin je poznat kao sakupljač akata običajnog prava koje je određivalo život brđana do kraja XX vijeka. Porodično ime Dukađin pominje se prvi put u jednom dubrovačkom dokumentu iz 1377. godine (Nikola Stefan Tuderović Dukađin). (Isto, str. 502)

Milotin su Sloveni; *Span*: Petar i njegovi sinovi Aleksa, Božidar i Mirko; *Began*: Aleksa i *Dušman*: Božidar.

Moneti su protektori pravoslavlja i pripadaju plemićima stare Zete. Ono što je bilo posebno kod ove plemićke porodice je vjerovanje da su pravoslavci i da su sebe ošjećali kao zaštitnike pravoslavlja, tzv. Orijentske crkve u Mletačkoj Albaniji. Moneti su primjer kako su Mlečani uspjeli da privuku na svoju stranu porodice nekad odane Balšićima i Srbima. (*Šmit jasno razdvaja Balšiće i Srbe*, prim. B. Z.) Rajko Moneta se sa svojima do 1419. godine borio na strani Balšića, bio uhićen od Mlečana i trebao da se zamijeni sa mlečanskim plemićima. No on je 1421. promijenio stranu. Mlečani su uspjeli da ga obrate poklonima i obećanjima, te je Moneta postao jedan od rukovodilaca ševerne Albanije. Bio je oženjen Jelenom koja je bila od srpske kraljevske loze Mrnjavčevića i naslijedila pokroviteljstvo nad pravoslavnim manastirima u skadarskim predjelima. U dokumentima kao vlasnik četiri sela obavještava mlečanski Senat da je njegov zemljišni pošed dug 43 kilometra. (Isto, str. 481) Rajko Moneta je 1423. godine imenovan za pokrovitelja pravoslavnih crkava i manastira. Kad je 1439. godine pravoslavna crkva kao politički faktor izgubila na značaju, Balša III i pravoslavni Srbi su kaznili Monetu uništivši njegove pošede. Rajko je umro 1443. godine, a njegov sin Jakob (*Jakov*, prim. B. Z.), naslijedivši oca, molio je u ime braće Mlečane za dvije crkve i mnoga sela koja je preuzela

njegova majka uz pomoć nekih albanskih plemića i na osnovu porodičkih dokumenata.

Glava katoličke plemićke porodice *Humoj* bio je Radič koji je, kao i Moneti, bio na strani Balšića, da bi kasnije bio privržen Mlečanima. Pošedovao je pet sela u okolini Skadra, vinograde u Podgori, Grizi i Rijolinom Potoku. Grad Balezo iznad Vrake bio je njegovo vlasništvo, a njina tvrđava Petra bila je pored Divasta. Radič Humoj učestvuje 1405. godine u ustanku protiv Mlečana i zbog toga biva nemilosrdno kažnjen. Kad je izgubio vlast, njegova tvrđava je data plemiću Petru Spanu. Nemajući drugog izlaza, on se predao Mlečanima. (Isto, str. 485) Koja Humoj poginuo je u borbi protiv Leke Dukadžina. Njegov sin Radič zamolio je Mlečane da naslijedi očevu imovinu, od čega su mu odobrena sela Kaldiron i Barbalus. (Isto, str. 487) Većinu plemića koji su prešli na mlečansku stranu i zbog toga bili nagrađeni zemljišnim pošedima i položajem Balša III je kaznio na najsvirepiji način. (Isto, str. 492)

Poznate su i plemićke porodice *Bogotići, Bokši, Crni i Zaharije*.

Glava porodice Zaharija je bio Leka sa suprugom Božom, sinom Kojom i ćerkom Boljom, suprugom Balše III. Početkom oktobra 1448. ogroman požar uništio je grad Skadar. Među žrtvama bila je i Boža Zaharija. (Isto, str. 302) Interesantno je da se među stare albanske porodice smještaju Balšići i Crnojevići. Ivan Balšić je u martu 1469. godine poklonio Mlečanima svoje zemlje između Drača, Kruje i rijeke Mat. Kad se pojavio pred mletačkim Senatom izjavio je da se zove Ivan Balšić, od oca Streša Balšića i majke Ele, rođene sestre Skenderbega, a ćerke Ivana Kastriota. (*Analizirajući imena u pisanim dokumentima niđe nijesam naišao na žensko albansko ime. Sva su bila slovenska.* B. Z.). Turski napadi u sjevernoj Albaniji 1446–1479. godine drastično su promijenili etničku strukturu stanovništva.

Nestao je u velikoj mjeri sloj plemića, vlasnika velikih zemljišnih poседа, koji su vukli korijene još od vremena slovenskih doseljavanja. (Isto, str. 559)

Turska je u međuvremenu uništila gradove sa starom kulturom: Drivast, Balez, Šas i Danj. Populaciju Drivasta su masakrirali. Mnogi plemići su pali u borbi s Turcima. Mlečani su ukazali ogromnu pažnju plemićkim porodicama koje su im ostale do kraja vjerne. U januaru 1479. godine ispred mletačkog Senata pojavila se supruga vojvode Nikole Monete sa svojih pet sinova, te supruge Koja Humoja i Budimira Dukadžina. U Veneciji je zbog zasluga ovih zetskih plemićkih porodica dato ime jednoj ulici *Albanska ulica*, jer su naziv *Zeta* Mlečani zamijenili nazivom *Albanija*. Poslije zauzimanja Skadra od strane turske vojske, u njemu su ostale samo 64 porodice, a dokument o predaji pročitao je prvo na mlečanskom, pa na slovenskom i na kraju na albanskom jeziku. U gradu Skadru popisano je 1485. godine 59 porodica, od čega su 26 novih turskih i 33 domicilne. Podaci su navedeni prema dokumentima turskog državnog popisa iz 1485. godine koje je izdala albanska Akademija nauka i umjetnosti u prijevodu Selami Puljahe, koji u uvodu naglašava kako je bio prinuđen da mnoga imena prilagodi albanskim imenima. Ipak, i pored ovakvog albanskog transkribovanja tuđih imena, jasno se vidi koji je etnikum živio u Skadru prije dolaska Turaka i na početku njine vladavine.

U nastavku donosimo izvod za grad Skadar iz albanskog prijevoda turskog popisa Skadarskog sandžaka iz 1485. godine. Preveli smo na crnogorski samo naslove ovog dokumenta (izdaje Albanske akademije nauka i umjetnosti iz 1974. godine), proratne naznake i popisne rubrike sa zbirnim podacima, dok smo imena ostavili u Puljahinom albanskom transkriptu.

NAHIJA E SHKODRES , HASET E SANXIAKBEUT
– SKADARSKA NAHIJA, SANDŽAKBEGOVI HASI–

VETEM SHKODRA, HAS I SIPERPERMENDURIT
–SAM SKADAR, HAS GORE POMENUTOG–

BASHKESIA E MUSLIMANEVE
–ZAJEDNICA MUSLIMANA–

Mehmet Catipi (Qatipi).....Mahmut Kasap-in,.....Jusuf Kasap-in
Mehmet Sat”ami.....Ali Kolak.....Djiman Serbazar
Hadzhi Reis Kaja Ali.....Isuf Ebal-in.....Hadzhi Sar-in
Ahmet BoradzhiMurat Sat-in.....Ali Smac-in
Sulejman Kasap-in.....Ahmet Sat-in.....Ali-a drugi
Ilijas, Abdulah-in sin.....Ajas Hamam
Kajim Hamam.....Mustafa Sat-in.....Ali Tabak
Ilijas drugi,...Abdulah-in sin.....Hasan Abdulah-in sin
Pir Hoshkadem, Abdulah-in sin.....Saru, Abdulah-in sin
Shirmend Arabadzhi-in.....Ismail, Abdulah-in sin

kuća 26

90) Čitanje nije sigurno... Može da se pročita i Bajkash, Babkash...

HRIŠĆANI SAMOG SKADARSKOG PAZARA, SA RIBOLOVCIMA

Marto, Popov sin.....Pop Stepan
Dabzhiv, njegov sin.....Radic, Milov sin
Djurko, Radov sin.....Andrija Brosebov
Djona, njegov sin.....Juvac, Vaskov sin
Tanush Brosebov.....Petar, Hlajinov sin
Stepan, njegov sin.....Vuk, Hlajinov sin

Dabzhiv Savic.....Gojo Ermenov.....Petar, Kalzov sin
Nikola, Bogdanov sin.....Gasem Andrijin
Sharofet, Veljov sin.....Nenko, Micov sin
Nikola Prishlic, harač daje na drugom mjestu
Dimitr, Josifov tast.....Nikola, Veljanov sin

kuća 33

SELO KRAJNA, SANDŽAKBEGOV HAS

Nenko Tomic.....Radonja Petrovic.....Ivzo, Popov sin
Radovan Dajcic.....Niksha, Kalodjerov sin
Djuro, Popov sin.....Nenko Radoshinov
Stepo, Ivanov sin.....Djuro, Jankov sin
Petar, Spanov sin.....Nikola Glupi....Kolja Mavic
Kolja, Dimitrin sin.....Dancul Djoncic
Stepan, Nenkov sin.....Ruzko, Petrov sin
Andrija Brutov.....Kolash, Djordjov sin
Djon Gojsa.....Zhivko Boric.....Niko, Borov sin
Pero, Dabov sin.....Andrija, Marinov sin
Marin, Djordjov sin.....Kalo Shurdov.....Dimitr Shurdov
Petar, Krujin sin (Krojin).....Djona Kraval
Radic. Djordjov sin.....Branko njegov sin
Nenko, Djurov sin.....Stepo Muzic....Sisha Bulsanic
Hranjo Skovac.....Petar, Stromasov sin
Andrija Novakov.....Pop Bozhic.....Niko Kabalanov sin
Radic Dandac.....Dimitr, Sishin sin.....Brato Dabzhiv
Stojo Djurafic.....Boshko Branic.....Dabo Kraviz
Prindo Nikolín.....Andrija Hopalovic.....Pop Stepan
Djuro Prajak.....Rade Popov sin.....Pop Braníc
Petar Djonin.....Niklo, njegov brat
Djuro, Icjur Popovica sin.....Rajko Bognovic
Stojo Kolic.....Dabo Bucovic.....Niko Dzhulovic

Djuro Bozhic.....Marko Stovic.....Rade, Miloshev sin
Milosh, Djurov sin.....Rade Djonin.....Radic Mavic
Petrash, njegov sin.....Nikola Bobrat
Dimitr, njegov brat.....Dalic, Petrov sin
Dabac, njegov brat.....Djonash, Nikshin sin
Niko, Djerdjcin sin.....Milashin
Dukco, Andrijin sin.....Stepo Nikolin
Niksha Brumsh.....Petar, Kuklov sin
Djona, Andrijin sin.....Djordje, Nenkov sin
Petar, Djordjov sin.....Stepan Andrijin
Nikola, Djurov sin.....Vuko, Nenkov sin
Niko, Bojkov sin.....Andrija Nikolin
Djordje Nikic.....Stojo Nikolin.....Nikola Andrijin
Stepan Petrov.....Marin Andrijin.....Vlatko, Marinov sin
Petar, njegov brat.....Djona Petrov.....Nikola Lazarov
Djona Andrijin.....Djurac Petrov.....Nikola Djonin
Rajkash, Djordjov sin.....Rade Berdic
Vuko Bogov.....Boro, Dimitrin sin
Radosni, Petrov sin.....Djona Andrijin
Nikola, njegov brat.....Dabo Brucin sin
Niko, Lazarov sin.....Marin, Nikov sin
Niko Andrijin.....Kolja, Djordjov.....Djordje Branic
Nikola, Novakov sin.....Todor, njegov brat
Dabo, Markov sin.....Nikola, njegov sin
Rade Boshik.....Andrija, njegov brat.....Pejan Markov
Petar, Pavlov sin.....Tole Muric
Tole Kalic.....Debko Mirshic.....Dabo Dimitrin
Andrija Stepanov.....Nusho Dodic.....Djina Gradomanov
Vukac, njegov brat.....Dabo, Vojinov sin
Pejan Koljin.....Niko, Nenkov sin
Pejan Pelpic.....Djuro, Vjurin (Vjorin) sin
Radula Dabzhiv.....Stepan Grunic.....Stepan, Kacov sin
Burza Dragoz.....Vukca, Petrov sin
Pavo, Djordjov sin.....Djordje Pelpic

Nikza, Kalodjerov sin.....Niksha Pejanov
 Damjan, Nenkov sin.....Niko, Pavlov sin
 Vuk Glupi.....Dimitr, Stojanov sin
 Nenko, Radoshinov sin.....Ivash, Rajkov sin
 Djona, Versacov sin.....Nikola Gojcin
 Dimitr, Brankov sin.....Vuko, Markov sin
 Dukza, Marashkov sin.....Ivan Radosh
 Djuro, Darbov sin.....Ivan Radov
 Bozhidar, njegov brat.....Ivan Nikola Pirovic
 Vuk, Bogov sin – Pošto je star i cijenjen hrišćanin i ima u rukama pisma komandira pograničnih područja za oporoštaj i cijenjenost.

Napomena (B. Z.) U Defteru piše kao prezimena precizno Doshljak, Prishlic, Glupi, Siromah, Junak, Prejak itd. što je dokaz da prevodilac Pulaha nije poznavao naš jezik inače bi ih promijenio kao prezimena. To je dokaz da je jedini jezik koji se govorio bio slovenski kao što piše u Mletačkim dokumentima za grad Skadar 1396. godine.

Čitanje tabele imena ide horizontalno u čitavom defteru.

kuća	neoženjeni	ispendža	pšenica	ječam	raž	voćni sok
142	14	3850	46 svežanja	26 svežanja	25 svežanja	47 medre
			1440	780	500	3760

taksa za korito	taksa za sijeno	taksa za drva	[taksa] za povrće
500	720	284	280

Ukupno 12.114

Ukupno: Skadarski sandžakbegovi hasi: pazara 4, sela 161, zemljišta 7, manastira 12, muslimanskih kuća 63, hrišćanskih kuća 4171, neoženjenih 517, udovica 210, dohoci 389.912 (*akči* - B. Z.).

Kako se vidi, turske vlasti nijesu pravile razliku između pravoslavaca i katolika: nazivaju ih zajedno *hrišćani*. Uistinu, ta razlika

suštinski nije ni postojala. Ona je kasnije samo prenamjena. Kako se vidi iz turskog popisa za Skadarski sandžak, broj porodica koje su ostale u samom gradu Skadru bio je veoma mali, to jest, Skadar je, praktično, pretvoren u selo. On će kao grad početi da se razvija u XVII i XVIII vijeku, a posebno u XIX vijeku, kada će predstavljati „Mali Carigrad“ po nivou razvoja u odnosu na okruženje. To je glavni razlog što se danas u najstarije skadarske porodice ubrajaju *Bušatlije i Boričići* (Boričići su došli u XVII vijeku iz Bara). Jedino, koliko je zasad poznato, ove dvije porodice mogu dokumentima da dokažu svoje porijeklo. Ista je situacija i u gradu Lješju gdje je najstarija porodica *Reci*, koja je tu prisutna svega 250 godina.

Asimilacija Zečana počela se intenzivirati naročito 1623. godine sa pojačanim aktivnostima Katoličke crkve tokom takozvanog „nadgledanja rada misionara“, posebno kad je iza širenja moći i manipulisanja na terenu stajala instruktivna maksima „Ugladiti rukom i promijeniti stanje bez upotrebe sile.“ Islamizacija i katolizacija su Zečanima nudile povoljniji društveni položaj i sigurniji ekonomski status. Da je naš narod na ovom području bio u velikom broju svjedoči i otvaranje prve škole u Skadru 1820. godine, i to na slovenskom jeziku, koju su turske vlasti zvanično priznale 1835. godine. Od ove godine mogu se evidentirati sve zetske/crnogorske porodice pravoslavne vjeroispovijesti, dok su one drugih vjeroispovijesti asimilovane u albanski nacionalni korpus. Takođe se mogu precizno evidentirati crnogorske i muslimanske porodice koje su doselile u Skadar tokom XIX i XX vijeka. One su u velikoj mjeri sačuvale svoj nacionalni identitet, ali, njihova dalja sudbina zavisiće od države Crne Gore i njenog odnosa prema svojem iseljeništvu. Ako se i dalje bude nastavljalo samo obećanjima, a bez konkretnih praktičnih poteza, sudeći prema svemu, već sljedeća generacija biće potpuno asimilovana. Prijeki je interes Crne Gore da vrati u svoja njedra crnogorske porodice iz Albanije sve tri vjeroispovijesti. Nažalost, sadašnje crnogorske vlasti još nijesu spremne za takav korak.

* * *

U nastavku donosimo prevod albanskog državnog dekreta iz 1975. godine kojim se nalaže promjena svih imena koja su nepodobna u političkom, ideološkom i narodnosnom smislu i propisuje postupak njegovog sprovođenja u djelo.

DEKRET O PROMJENI NEPODOBNIH IMENA
U ALBANIJI 1975. GODINE

O promjeni nepodobnih imena i prezimena

U cilju očuvanja i jačanja naprednih kulturnih tradicija i davanja imena i prezimena politički, ideološki i narodno zdrave sadržine.

Na osnovu člana 68, stava 6. Ustava, na predlogom Ministarskog savjeta:

PREZIDIJUM NARODNE SKUPŠTINE NR ALBANIJE
donosi
ODLUKU:

Član 1.

Državljeni koji nose nepodobna imena u političkom, ideološkom i narodnom smislu kao i pogrdna prezimena moraju ih promijeniti (izmijeniti).

Član 2.

Zahtjev za izmjenu (promjenu) nepodobnih imena i pogrdnih prezimena i izbor novog imena i prezimena podnosi sam zainteresovani, a za maloljetnike roditelji, staratelji, posvojenici ili državna institucija, u roku koji bude određen od strane matične službe.

U slučaju da zahtjev ne bude podnešen u određenom roku, promjena imena i prezimena će se vršiti na osnovu predloga društvene organizacije.

Odluku o promjeni nepodobnih imena i pogrđnih prezimena donosi izvršni komitet narodnog odbora dotičnog sreza.

Promjena (izmjena) nepodobnih imena i pogrđnih prezimena mora se završiti do 31. decembra 1976. godine.

Član 3.

Matičaru se ne dozvoljava da registruje u knjigu rođenih dijete kojemu lice koje ga prijavljuje želi da dā nepodobno ime u političkom, ideološkom i moralnom smislu.

U protivnom, nakon roka od 30 dana, upisivanje u knjigu rođenih se vrši odlukom narodnog odbora ili izvršnog komiteta šire seoske zajednice ili grada; za Tiranu odlukom izvršnog komiteta narodnog odbora reona đe stanuju roditelji, dajući detetu prikladno ime.

Član 4.

Ovaj dekret stupa na snagu 15 dana nakon objavljivanja u Službenom listu.

Tirana, 29. septembar 1975. godine.

Br. dekreta 5339

Za Prezidijum Narodne Skupštine NR Albanije

Sekretar
Teljo Mezini

Predsjednik
Hadzi Lesi (LLeshi)

Napomena: Prezimena su počela da se mijenjaju 1933, kad je počeo projekat Velike Albanije. Poslije 1967-68. niko više nije mogao da đeci po svojoj volji da imena, nego po volji vlasti. Ovaj dekret je sankcionisao one koji su odbijali da ih promijene. (B. Z.)